

МОВА – МІФ – ФОЛЬКЛОР

УДК 811.161.2'373.42-022.215.: [398.332.1/ .2:27-31]

“Ісус є Христос, Божий Син”¹: новозавітна містерія крізь призму мовних візій “Галицько-руських народних приповідок” І. Франка²

Галина ТИМОШИК

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівського національного університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1
E-mail: halyna.tymoshyk@gmail.com

У статті розглянуто пласт мікротекстів лексикографічного збірника “Галицько-руські народні приповідки” Івана Франка, пов’язаних з Боголюдиною Ісусом Христом – визначною особистістю, культурно-світоглядна парадигма якої лягла в основу однойменного віровчення. Значна частина з відібраних паремій стосується вишанування Божого Сина в системі українських календарно-обрядових святкування. Зважаючи на чималий обсяг препарованого матеріалу, до аналізу залучено лише ті мікротексти, що фіксують Господні свята весняно-літнього календарно-обрядового циклу. Варто зауважити, що українські геортоніми утворюють розлогу систему, диференціюючись на світські та релігійні. З-поміж найменувань українських релігійних свят ключовими є Господні (Господські) та Богородичні. Вони формують осердя новочасних геортонімів, що синкретично поєднали елементи прадавніх вірувань із постулатами рецитуованої релігійної системи – християнства.

Ключові слова: Божий син, Господь, Господні свята, паремійний корпус, паремії, приповідки, мікротекст (мікротекст паремії), геортонім, *parodia sacra*, респондент, упорядник.

2.2.1. Освячення великодніх страв

Важливим елементом святкування Великодня є церемонія освячення страв до великоднього столу: **Свячене**. 1. Обійдеся без св’яченого аж до воскресеного. (Гнідк.). Воскресеніє – одинокє свято в році, коли святять біля церкви паски і всякі холодні страви. Говорять про щось надзвичайне, що годить ся тільки в якихось надзвичайних випадках, а не входить у склад буденного життя [Ф., 1909, с. 82]; **Посвятити**. 1. Посвятити буде що, але на Воскресені. (Будзан.). Тепер нема ще що святити [Ф., 1908, с. 576].

Освячені страви набували для вірян особливого сакрального змісту, що зумовлювало й правила їхнього споживання. Такі страви не можна було викидати, кришити. У жартівливих мікротекстах лексикографічного збірника І. Франка респонденти, апелюючи до недалекої людини, висловлюють правила поведінки з освяченими стравами, хоча насправді йдеться про буденну їжу: **Дурень**. 48. Їдк, дурню, бо то св’ячене! (Наг.). Говорять дурному, даючи йому щось несмачного їсти, а він не хоче [Ф., 1907, с. 61]; **Дурень**. 55. На, дурню, а не криши, бо то з маком! (Дрог.). Кіплять із

¹ Цитата з “Євангелії від св. Івана” [Ів 20: 31] [1].

² Закінчення статті. Початок див.: Міфологія і фольклор: Загальноукраїнський науково-освітній журнал. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – № 1-2. – С. 90-106.

дурного, даючи йому щось їсти і остерігаючи, щоб не кришив. Кришити сьвячене вважається гріхом, але тут на сьміх замість сьвяченого подається аргумент: бо то з маком. Пор. висше ч. 48 [Ф., 1907, с. 61]; **Пляцок**. 1. Наж тобі пляцка, та не криши, бо сьвйичений. (Дрог.). Говорять дурники [Ф., 1908, с. 555].

Ритуальною стравою у великодній трапезі є осьвячене яйце, котре ще задовго до прийняття християнства “у слов’ян було символом воскресіння, відродження життя, символом сонця, синонімом джерела життя у Всесвіті” [7, с. 661]. Етнограф С. Килимник зауважує: “майже у всіх релігіях дохристиянської доби були тотемістичні вірування. Тотемами були й рослини, й тварини, й предмети [...] особливим тотемом – це було яйце”. На думку дослідника, воно було “символом відродження природи, людини, символом щастя, урожаю, приплоду й добра” [13, с. 240–241].

Ужита в “Галицько-руських народних приповідках” еліптична конструкція “до сьвяченого яйця” – субституція геортонама “Великдень” також мала ознаки часометричності (див. вище): **Яйце**. 3. До сьвяченого яйця. (Гнідк.). Scil. дочекати до Великодня [Ф., 1910, с. 364].

У лексикографічному збірнику І. Франка у трьох пареміях згадано про ще одну великодню страву – “сьвячене (сьвячене) поросся”, котра в гумористичних мікротекстах використовується для характеристики анатомічних особливостей людини (**Зуб**. 12. Вищирив зуби як сьвячене поросся. (Ком.). Говорять про чоловіка з вузкими, тонкими губами, що часто, сам того не знаючи, вищкіряє зуби. Пор. Adalb. Ząb 17 [Ф., 1907, с. 212]), стосується її зовнішнього вигляду (**Пишнити ся**. 1. Запишнів ся як сьвячене поросся. (Луч.). Сьвячене поросся положе на поверх сьвяченого справді виглядає пишно [Ф., 1908, с. 537]).

У жартівливій примівці Франкового збірника респондент оповідає про прикрий випадок, що трапився під час осьвячення страв: **Свиня**. 17. І сьвйити свиню, то свиня все буде свинев. (Пужн.). Говорив чоловік, якому на Великдень випало з цебрика сьвячене поросся. Пор. Етн. Зб. VI, 32 [Ф., 1909, с. 61].

О. Воропай у праці “Звичай нашого народу. Етнографічний нарис” згадує про звичай осьвячення поросят: “печених поросят з хріном святили разом з паскою” [3, с. 372]. На думку етнографа: “Наші предки запозичили цей звичай [жертвоприношення – Г. Т.] від старих мешканців Європи, але сприйняли його по-своєму” [3, с. 372].

Важливою спецією, яку осьвячували разом з іншими продуктами, була сіль. Вона, за народним повір’ям, мала певні терапевтичні можливості: **Сіль**. 14. Сьвичена сіль помагає на різні хвороби. (Наг.). Народне віруване [Ф., 1909, с. 99].

2.2.1.1. “Паска – божа ласка”

Найважливішою ритуальною стравою з-поміж великодніх є паска – високий хліб циліндричної форми, що випікають до Великодня. У “Галицько-руських народних приповідках” І. Франка її порівнюють з “божою ласкою”: **Паска**. 5. Паска – божа ласка; менше вкусит, скорше примкне ся. (Зазул.). Примкне ся замість проковтне ся; пор. польське *przełknie* [Ф., 1908, с. 505].

Очевидно, що страви посту не можуть дорівнятися за смаком до здобного великоднього хліба – паски: **Жур**. 2. Куди журави до паски! (Наг.). Великий контраст як бідного до багатого [Ф., 1907, с. 135]; **Жур**. 4. Через жур до паски. (Наг.). Жур (вівсяну киселицю) їдять головню в великій пості, по яким наступає паска [Ф., 1907, с. 136].

Як головній ритуальній страві Великодня пасці приділяють особливу увагу. Ретельно дібрані інгредієнти, витримана процедура приготування, що нагадувала архаїчний церемоніал, не завжди означала успішний результат: **Паска**. 6. Така паска, що ми би і грім не розбив. (Карлів). Тверда, пригоріла [Ф., 1908, с. 505]; **Хліб**. 97. Хліб як колач, як паска, як осух. (Наг.). Говорять про гарний, добре випечений хліб. Осух – пшеничний хліб [Ф., 1909, с. 266]¹. У паремійному корпусі натрапляємо

¹ Осух – прісний хліб із ячмінної муки. У коментарях до паремії упорядник інтерпретує осух як пшеничний хліб.

на конструкцію “сі паска спекла”, котра позначає везіння, сприятливі обставини, що склалися для певної особи: **Паска**. 7. Там то му сі паска спекла! (Наг.). Там то пощастило йому [Ф., 1908, с. 505]. Для приготування великоднього хліба усі, незалежно від майнового стану сім'ї, використовували пшеничну муку: **Дитина**. 117. Богацька дитина не хвалить ся пшеничною паскою. (Пужн.). Бо й бідні діти їдять пшеничну паску [Ф., 1910, с. 425].

Респонденти лексикографічного збірника І. Франка використовують конструкцію “паска в колосі” для позначення зрілості врожаю: **Паска**. 3. Іще паска в колосі. (Гнідк.). Ще пшениця на пни [Ф., 1908, с. 505].

Низка паремій, актуалізуючи тему приготування великоднього хліба, наголошує на недоречності використання недобрих засобів задля поважної справи: **Болото**. 12. З болота паски не спечеш. (Наг.). Глухими, недоладними способами або зовсім без ніяких засобів порядного діла не зробиш [Ф., 1901, с. 105]; **Годі**. 13. Годі з болота паску спечи. (Наг.). З лихого матеріялу не зробиш доброї річі [Ф., 1905, с. 374]; **Паска**. 4. Не болотьину паску печи! (Наг.). Треба купити пшеничної муки [Ф., 1908, с. 505].

Широко вживаним у паремійному корпусі І. Франка є зворот “гречана паска”, який означає, що замість очікуваного добра чи блага людині сталося: “лихо”: **Баба**. 26. Дочекала ся баба гречаної паски. (Луч.). Коли хтось ждав добра, а дождав ся ще більшого лиха. Паска традиційно мусить бути пшенична [Ф., 1901, с. 12]; “**прикрість та шкода**” **Гриць**. 8. Дочекав ся Грицько гречаної паски. (Ільк.). Замість сподіваних користий та приємностей дождав ся прикрости та шкоди [Ф., 1905, с. 453]; “**клопіт або сором**”: **Дождати**. 6. Дождала ся баба гречаної паски. (Борщів). Замість сподіваного добра дожила клопоту або сорому. Пор. І, Баба 26 [Ф., 1907, с. 24]; **Дочекати**. 4. Дочекав ся гречаної паски. (Залісе). Знач. замість радості і задоволення дочекав ся клопоту [Ф., 1907, с. 45]; вона “**збідніла**” **Паска**. 2. Дочекав ся гречаної паски. (Петр.). Збіднів, не стало його на пшеничку [Ф., 1908, с. 505].

Особливу увагу в паремійному матеріалі лексикографічного збірника І. Франка приділено процедурі освячення паски – як уже зазначалося, найважливішої великодньої страви: **Слава**. 8. Слава ти Боже за ту ласку, що освятив піп паску. (Яс. С.). Говорять на Великдень вертаючи із церкви, де свячено паски [Ф., 1909, с. 112]; **Дякувати**. 10. Декую за ласку, бо вже посьветив піп паску. (Надвірна). Відправа такому, що хоче брати ся до не свого діла [Ф., 1910, с. 434]. Щоправда у низці паремій респонденти з іронією сприймають священнослужителів, які не завжди мали авторитет серед вірян: **Ласка**. 17. Не стою попе о твою ласку, як ес посьветив мині паску. (Мик. над Дн.). По заспокоєно потреби вже байдуже до того, хто заспокоїв її. Пор. Веб. 24 [Ф., 1908, с. 336]; **Піп**. 14. Коли піп освятит паску, то не стою о його ласку. (Гол.). Попа шанували головно за його церковні функції [Ф., 1908, с. 540]; **Піп**. 25. Не стою ти, попе, о ласку, коли-с ми посвятит паску. (Наг.). Вар. до ч. 14. Пор. Нос. ст. 432 [Ф., 1908, с. 541]; **Піп**. 26. Освятит піп паску, не стоїмо о ласку. (Наг.). Вар. до ч. 14 [Ф., 1908, с. 541]; **Робити**. 11. Він так робит, як піп через ріку паски сьвятит. (Корч.). Про недбалу, невикінчену роботу [Ф., 1909, с. 19].

У лексикографічному збірнику І. Франка найменування ритуального хліба використано для позначення *рис характеру людини (порівняльні конструкції)*: **Розкиснути ся**. 1. Розкисла сі, як гречана паска. (Жидач.). Про плаксиву, сумовиту жінку [Ф., 1909, с. 35]; *її зовнішнього вигляду*: **Нівроку**. 3. Така собі нівроку, як пшенична паска. (ЮК). Про статну, розкішну жінку [Ф., 1908, с. 449]; особливостей поведінки людини: **Дурень**. 1. Без дурньи й паска сі не осьвятит. (Наг.). Він скрізь мусить втиркнути ся, хоч там його зовсім непотрібно. У Німців: Narren meinen, man könnte nicht eine Sau satteln, wenn sie nicht dabei wären. Wand. III, Nar 771 [Ф., 1907, с. 58 – 59]; **Паска**. 1. Без нього сі паска не осьвятит. (Наг.). Говорять про такого чоловіка, що пхає ся в усяке діло. Пор. Гильф. 1608 [Ф., 1908, с. 505].

Псевдорелігійність чоловіка відображена в жартівливій приповідці: **Диво**. 19. Що за диво: коли прийду до церкви, все паски сьвітять. (Наг.). Жартують із чоловіка, що лише раз до року буває в церкві, себ-то на великдень [Ф., 1905, с. 558].

Ще один мікротекст збірника І. Франка побудований на варіативності прочитань смислів, що створює комічний ефект: **Діл**. 8. Як на долах, так і в горах у портках паски сьвітять. (Дрог.). Жартлива обсервація. Коли хто дивується їй: Та не вже в портках? – відповідають: А у вас хіба без порток? [Ф., 1905, с. 571].

Жартівливого ефекту досягають паремії, у котрих респонденти зумисне поєднали різні традиції святкування: **Обійти ся**. 5. Обійди ся на Різдво без паски. (Гнідк.). Варіант до ч. 1 [Ф., 1908, с. 462]; **Обійти ся**. 6. Обійду ся, як без сьвяченого на Різдвяні сьвята. (Сап.). Варіант до ч. 1 [Ф., 1908, с. 462].

Про недоречність зайвих церемоній, непотрібних речей йдеться у пареміях: **Обійти ся**. 1. Обійде ся великдень без гречаної паски. (Ільк.). Велике свято обійде ся без церемонії [Ф., 1908, с. 462]; **Обійти ся**. 2. Обійде ся в неділю без сьвяченого. (Ільк.). Варіант до попереднього [Ф., 1908, с. 462]; **Великдень**. 1. Буде Великдень без гречаної паски. (Гнідк.). Паска на Великдень повинна бути пшенична, знач. гречана паска на Великдень не до речі, тай жалувати за нею нема що. Поговірка значить: обійде ся без якоїсь марниці або без якогось несподіваного чоловіка [Ф., 1901, с. 144].

У переносному значенні паска означає жадану, смачну їжу для хижаків: **Лоша**. 1. Лоша – вовкови паска. (Гнідк.). Вовк дуже ласий на лошата [Ф., 1908, с. 360].

Із великоднім хлібом, за матеріалами “Галицько-руських народних приповідок” пов’язані численні повір’я. Наприклад, віра в охоронну силу освяченого хліба, який дозволяє захиститися від ураження сказом – смертельним інфекційним захворюванням: **Великдень**. 4. На Великдень перший крайчик сьвйченої паски треба викинути псу крізь вікно; то як сі, борони Боже, стече¹, то сі гет потече. (Наг.). Господарське правило, основане на віруваню про чудесну силу сьвйченої паски [Ф., 1901, с. 144]. Знаючи про летальні наслідки перебігу хвороби, люди остерігалися інфікованих тварин: **Варувати ся**. 1. Варуй сі як огню! (Наг.). ...як стеклого пса! (Яс. С.). Бережи ся, від нім. sich wahren. Пор. Zátur. VIII, 782 [Ф., 1901, с. 140]. Зі смертельно хворою твариною порівнювали людину-ворога, якого теж пропонували замирити їжею: **Ворог**. 16. Дай ворогови хліба, як псу сьвйченої паски. (Наг.). Приказка основана на віруваню, що пес, якому на Великдень дадуть перший шматок сьвйченої паски, і то крізь вікно, в разі скаженини² втече геть від хати і не зробить ніякої шкоди [Ф., 1905, с. 259]; **Ворог**. 12. Ворогови хліба, як скаженій собаці дати. (Гнідк.). Приказка записана мабуть недокладно. Скаженій собоці хліба не дають. Пор. далі ч. 15; Adalb. Wróg 10 [Ф., 1905, с. 259]; **Ворог**. 18. Дай хліба-соли ворогови, хоть як скаженому псови. (Ільк.). І сей варіант треба вивести з того жерела, що вище ч. 16 [Ф., 1905, с. 259]; **Ворог**. 22. На тобі, вороже, хліба, тай відчепи сі! (Кол.). Приказка основана на тім самім віруваню, що й ч. 3, 16, 18 [Ф., 1905, с. 259].

Віра в життєдайну силу великоднього хліба породила повір’я за яким паска сприяє росту рослин, або, можливо, сприймається як насіння, котре має прорости: **Маруна**. 1. Маруна виросте, як у городі кришки зо сьвйченої паски посієш. (Наг.). Маруна – пахуче зіле, розмарин [Ф., 1908, с. 379]. Також, як свідчить паремійний матеріал, розповсюдженим є повір’я про магичні трансформації тварини (миші), котра з’їла посвячену паску: **Миш**. 1. Дай миши сьвйченої паски, то в пергачь³ виїде. (Наг.). Загальне віруване, що з миши, яка покуштує сьвйченої паски, виїде

¹ Стече – заразиться сказом.

² Скаженина = сказ: “сказ, у, *чол.* Гостре інфекційне захворювання ссавців і людини, що викликається вірусом і передається слиною хворої тварини – собаки, кішки тощо” [36, с. 239].

³ Пергач = лилик: “лилик – а, *чол., діал.* Кажан. Попід деревами шниряли без шуму чорні лилики (Іван Франко, VII, 1951, 125)”. [33, с. 485].

лилик [Ф., 1908, с. 396]; **Лилик**. 4. Лилик робит сі з миши, що на Великдень паски покушпила. (Наг.). Народне віруване [Ф., 1908, с. 344].

Важливим у процесі приготування паски є й пекарське приладдя – круг, котрий наділяють захисною магічною силою і вважають сімейною реліквією: **Круг**. 3. Круг вимітут перед хату, як дуже гримит, аби в хату грім не вдарив. (Наг.). Кругом називають велику лопату, на якій саджають у піч паску. Такий круг – одна з родинних святощів, що уживається лише раз до року, а зрештою весь рік лежить застромлений за крокву на поду. В часі великих громів його як охоронний талісман кладуть перед хатою для відвернення громів [Ф., 1908, с. 316].

Міжкультурний діалог – складний процес взаємодії етнокультурних спільнот. Він передбачає урахування багатьох компонентів соціокультурного життя народів-контактерів. Наприклад, ми натрапили на цікавий приклад інтерпретації респондентів щодо приготування прісного ритуального хліба в гебрейській культурі: **Гам-гам**. 1. Гам, гам, ходи хлібе 'д нам! (Наг.). Жиди перед своєю Пасхою вимивають усю посуду, щоб не лишити ані сліду кислого хліба, а по сьвятах знов вертають до нього. Наші селяни й говорять, що вони перед сьвятами палять і проклинають хліб, а по сьвятах перепрошують його отакою формулою. Та її уживають і в розмові, коли хтось не хоче їсти сухого або лихо спеченого хліба, то йому говорять: “Чекай, колись і такого не буде! Буде тобі колись: гам-гам, ходи хлібе 'д нам” [Ф., 1905, с. 312].

Неподібність культурних парадигм різних народів, як правило, породжує несприйняття тождності один одного. Це несприйняття може транспонуватися в систему забобонів, що ґрунтуються на неточних інтерпретаціях окремих традицій чи неперевірених фактах: **Паска**. 8. Хто жидівську паску їсть, той своєї не дочекає. (Лучак.). Християнинови не годить ся їсти жидівську паску, бо народ вірить, що в жидівських т.зв. мацах є християнська кров [Ф., 1908, с. 505]; **Жидівський**. 41. Хто ся наїсть жидівської паски, той своєї не дочекає. (Лучак.). Народне віруване, пересуд проти жидівської “маци”; декуди думають, що в ній мусить бути хоч крапелька християнської крові [Ф., 1907, с. 116]; **Жидівський**. 23. Жидівські маци гріх їсти християнинови, бо в них християнська кров. (Наг.). Маци – опрісноки. Віра в те, що в тісто тих опрісноків мусить бути домішана хоч крапелька християнської крові, держить ся і в наших селян [Ф., 1907, с. 115].

Ймовірно м'якшою формою несприйняття чужого є його потрактування крізь призму гумору: **Жид**. 103. Не знати, Богойку, хто жидам паску світит? (Дид.). Жартують, коли хто завдає якесь недорічне питане. Ще й приповідують, що якась жінка питала так, а чоловік сказав їй: “О, дурна, не знаєш? Найстарший жид сідає на паску, а пак устане, а тоди всі берут і ломаєт і їдять”. Поляк питає у Жиди: *Widziałeś ty Żydzie, jak twego ojca chrzcili?* Adalb. *Żyd* 47 [Ф., 1907, с. 111]. Відсутність зобов'язань та жорстких правил, до яких змушує побут, на думку респондентів, дозволяє потрактувати кочове життя циган як щоденне свято: **Циган**. 16. Над Цигана нема пана: в него все великдень. (Коб.). Він звичайно не має своєї нерухомої власности і може собі кожного дня справити празник [Ф., 1909, с. 291]

2.3. Післявеликодній період

Післявеликодній період триває в загальній врочистій патетиці Великодня. У цей час відбувається чимало врочистих святкувань. Частина з них пов'язана зі вшануванням померлих.

2.3.1. “Світлий (Світлий) тиждень”: Світлий тиждень

Після Великодня настає Світлий тиждень, що триває до Томиної (Фоминої) / Провідної неділі. Цей період є особливо врочистим; з ним пов'язано чимало вірувань. Світлий тиждень семантично контрастує з передвеликоднім Страсним тижнем – періодом глибокого суму та скорботи.

2.3.1.1. “Поливаний понеділок”: Обливаний понеділок

Розпочинає “*Великодній (Пасхальний, Світлий) тиждень*” Обливаний (Поливаний) *понеділок*, що пов’язаний з обливанням холодною водою “на знак старовинного обряду очищення” [7, с. 71]: **Понеділок**. 2. Поливаний понеділок. (Гнідк.). Так називаєся другий день великодних свят, у який є звичай, що парубки і дівчата обливають себе обопільно водою. В Нагуєвичах задля празника в великодний понеділок сей звичай перенесено на вівторок [Ф., 1908, с. 572]. Іноді громада, маючи поважні причини (наприклад, храмове свято – “*храм*” – свято на вшанування святого (новозавітної події), на пошану яких названо місцеву церкву), може переносити певні святкування на більш зручний день чи час: **Вівторок**. 1. Буде тобі обливаний вівторок! (Наг.). Знач. будуть бити, обіллеш ся слъозами. Звичайно говорять про обливаний понеділок, – так називаєся другий день Великодних свят, у який парубки й дівчата обливають одні одних. Але в Нагуєвичах у Великодний понеділок у селі храм, сходять ся багато чужосільних людей, і для того звичаєве обливанє перенесли на вівторок, який і називаєся обливаним [Ф., 1901, с. 198].

2.3.1.2. “Провідна або Фомина неділя”, “Томина неділя”:

Томина неділя, Фомина неділя, Провідна неділя, Антипасха

Перша неділя післявеликодного тижня, яку, за християнською традицією, відзначають на згадку про апостола Хому, що не мав міцної віри: “27. Потім каже Хомі: “Простягни свого пальця сюди, та на руки Мої подивись. Простягни й свою руку, і вклади до боку Мого. І не будь ти невірющий, але вірющий!”¹. Вона пов’язана з прадавнім звичаєм поминання мертвих; це так званий “Великдень на могилах” [7, с. 485].

Цей день має низку найменувань. Частина з них є більш уживана: *Провідна (Хомина, Фомина, Томина) неділя*, інша – менш znana: *Анти-Пасха* [Антипасха – Г. Т.], *Нова Неділя або Оновлення, Біла Неділя або Неділя “в білих”* [12, с. 161–161], *Радуніця, Радованіця, Рад[в]ніця* [7, с. 493], *Проводи, Бабський великдень* [7, с. 485].

Першу неділю післявеликоднього періоду за давнім звичаєм називали Проводами. С. Килимник пише: “душі покійників були разом з живими членами роду та родини від “Мертвецького Великодня” – жильного четверга, до дня Провід <...>. На Проводи їх урочисто виряджають назад до вирію, та на охорону нив-урожаю” [14, с. 226].

Геортонім *Проводи* може стосуватися двох свят, що є семантично тотожними, адже в їхньому контексті згадують та вшановують померлих. Ідеться, по-перше, про *Провідну (Хомину, Фомину, Томину) неділю*, яка завершує післявеликодний тиждень, а по-друге, про *Бабський великдень, Проводи* [7, с. 23] “*Русальні (Русалчині) проводи = Проводи русалок* – перший понеділок після Зелених свят, коли, за повір’ям, проводжають піснями русалок” [7, с. 485].

Проводи – свято, що стосувалося усіх, “в якому діяли головно жінки, але участь брали всі, за винятком молоді – дівчат і парубків” [14, с. 231].

Для респондентів “Галицько-руських народних приповідок” *проводи* були своєрідним моментом, який розпочинав відлік часу: **Проводи**. 1. Від провід до провід бідуємо. (Снят.). На думку упорядника, в паремії зафіксовано “Інтересний спосіб означення цілого року. Проводи – провідна або Фомина неділя, перша по Великдні” [Ф., 1908, с. 599].

У часі Світлого тижня, коли “*пекло замкнене, а царство втворене*” світ живих має згадати та вшанувати світ померлих: **Світлий**. 1. В світлий тиждень печло замкнене, а царство втворене. (Мшан.). Світлий тиждень, се тиждень від Великодня до Томиної неділі. Народне віруванє [Ф., 1909, с. 77]. Саме тому, пише о. Ю. Я. Катрій (ЧСВВ):

¹ Цитата з “Євангелії від св. Івана” [Ів 20: 27] [1].

“В нашому народі був давній звичай, щоб у Томину Неділю улаштувати проводи, це є поминання померлих, осібною трапезою та молінням за душі померлих на цвинтарі” [12, с. 162].

У паремійному корпусі І. Франка не зафіксовано згадки про обряд поминання в часі Провідної неділі, однак згадано про це в період Зелених свят – “*другий день русаль*” (див. **Русальні (Русалчині) проводи; Проводи русалок**): **Цвинтар**. 1. На цвинтарі сходять ся в другий день русаль. (ВЛ). Народній звичай справляти гостину на цвинтарі в другий день Зелених свят [Ф., 1909, с. 288].

2.3.2 “Рахманський Великдень (рахманський великдень)”¹

Рахманський Великдень (Права середа, Суха середа) “припадав на четверту середу після Великодня” [18, с. 495]. У календарі церков Східного обряду це свято має назву **Преполювання** [18, с. 495] (**Преполюваніє**², **Преполювання** або **Переділення** [12, с. 165]), бо настає “точно в половині П’ятдесятниці між Пасхою і празником Зшестя св. Духа” [12, с. 165].

Рахманський Великдень має давню традицію святкування; це – “дохристиянське слов’янське свято, яке пізніше злилося з церковним, що відзначають на 26-й день після Великодня як середина (**Преполювання, Права (Переполювання) середа**) між Пасхою та П’ятдесятницею (Трійцею)” [7, с. 495]. С. Килимник зауважує: “Характерним і загадковим є те, що Рахманський Великдень відомий лише в Україні з дуже давніх часів. А навіть літописець Нестор подає в літописі відомості про рахманів” [14, с. 237].

Як свідчать етнографічні джерела, згадки про Рахманський Великдень локалізуються здебільшого на теренах західних областей України і спорадично центральних: “В центральних і особливо західних областях України, в Карпатах та Буковині на Хомину неділю (а також на Преполювання П’ятдесятниці) припадає Рахманський Великдень” [29, с. 403].

Рахманський Великдень семантично пов’язаний із Нявським, адже обидва свята стосуються мешканців потойбіччя. Іноді ці свята ототожнюють і Рахманський великдень “називають також **Навським (Мертвецьким, Мерлецьким)**, тобто святом мерців; за повір’ям, у ніч проти Рахманського великодня мерці сходяться до церкви на всенічну” [7, с. 496].

Варто зауважити, що Навський великдень (“**Русалчин (Русальний, Мавський, Навський, Нявський, Мертвецький, Мерлецький) великдень = Русальні розігри = Русальник** – старовинне дохристиянське свято мерців (*мавка, навка, нявка*, вона ж *русалка* – від *навь* – “мрець”, “зла істота”), що припадає на *Сухий четвер* перед Трійцею” [7, с. 513–514]) на “Наступний по Великодню четвер”, який “називався нявським або рахманським” [26, с. 80–81].

У своїй праці “Тисяча найновіших тлумачень давніх українських назв, імен, прізвищ (на індоіранському матеріалі)” С. Наливайко наголошує на тому, що: “Особливість свята [Рахманського Великодня. – Г. Т.] та, що в усьому слов’янському світі воно відоме лише в Україні і відбиває найдавніші, дохристиянські вірування українців” [41, с. 212]. Учений спостеріг, що слово рахманні: “рясно відбите в українських прізвищах (Рахман, Рахманин, Рахманець, Рахманюк, Рахманенко, Рахманченко, Рахманний, Рахманський, Рахманинов – іноді з першим *о* замість *а*), назвах (Рахмани, Рахманів, Рахманівка, Рахманщина), фразеологізмах [...]” [41, с. 212].

¹ Подано до друку тези “Міфічні Рахмани та їхнє свято Рахманський Великдень в “Галицько-руських народних приповідках” Івана Франка” // Міжнародна наукова конференція “Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов’янських культур” (до Дня слов’янської писемності і культури). – 2,5 сторінки.

² Преполюваніє – переполювинення, тобто половина часу між Великоднем і Зеленими святами (25 днів). Переполювинення від “**переполювинити**, юю, юєш, недок., **переполювинити**, ню, ниш, док., *перех.*, розм. 1. Ділити надвоє, навпіл <...>” [34, с. 257].

У “Галицько-руських народних приповідках” І. Франка виявляємо низку паремій, що містять згадку про Рахманський Великдень. Здебільшого це паремії, які позначають весняний час: **Юр, Юрій, Юрко**. 5. На Юра-Івана, на рахманський великдень. (Ільк.). Оговіркою кажуть про весняну пору [Ф., 1910, с. 355]; **Рахманський Великдень**. 3. Сего би ждати аж до Рахманського великодня. (Гнідк.). Рахманський Великдень випадає на п'яту неділю¹ по Величідни (Преполовленіє). Пор. Мат. До укр. руськ. Етнол. III, 46 [Ф., 1909, с. 8].

Респонденти презентували повір'я, згідно з яким люди можуть почути голос дзвонів Рахманського Великодня, коли прикладуть вухо до землі: **Рахманський Великдень**. 2. На Рахманський Великдень коли положити вухо до землі і прислухати ся добре, то можна почути голос дзвонів; то Рахмани святкуют. (Наг.). Народне віруване. Пор. Етн. Зб.V, 209 [Ф., 1909, с. 8].

За народним повір'ям, в цей час добре садити “васильок” (базилік): **Рахманський Великдень**. 1. На Рахманський Великдень годит ся сіяти васильок, то буде пахучий². (Орелець). Народне віруване. Пор. Етн. Зб.V, 208 [Ф., 1909, с. 8].

2.3.2.1. “То не чоловік, а Рахманин”

У системі сучасної української мови уживаним є прикметник рахманний: “рахманний, а, е. смирний, тихий, спокійної вдачі” [35, с. 456], котрий належить до розлогого синонімічного ряду: “рахманний див. 2. спокійний” [31, с. 517] “2. спокійний (який має вдачу, що відзначається спокоєм, рівністю), супокійний, рівний; тихий (який поводить ся тихо, не створює неспокою); смирний, сумірний, мирний *рідше*, смиренний *підсил.*, ангельський *підсил.*, тихомирний *розм.*, плохий *розм.*, плохенький *розм.*, рахманний *рідше* (не здатний спричинити зло, схильний до злагоди); флегматичний (який характеризується незворушним спокоєм, що межує з байдужістю)” [31, с. 661].

Упорядники “Малої енциклопедії українського народознавства” вважають: що: “терміни “рахмани”, “рахманський” характерні для українців Карпат. За повір'ям бойків, рахмани праведні люди, що живуть десь під землею і цілий рік постять. Гуцули вважали, що “вони такої віри, як і ми...” [18, с. 495].

Як зауважує С. Наливайко: “індійському брахмани відповідає українське рахмани (*див.*), в уявленнях українців – божі люди, щирі християни, мешканці райської обителі – ирію” [41, с. 45]; “брахмани (санкр. *брахман* “знавець священного знання”) – найвища з чотирьох верств давнього й середньовічного індійського суспільства, жрецтво, яке складало вагому частку еліти. За ведійськими уявленнями, постали з вуст бога-творця Брахми (у тризубі уособлює праве вістря), боги промовляють їхніми вустами” [41, с. 44–45].

Рахмани (брахмани) – “за старовинним народним повір'ям, мешканці (блаженні люди) міфічної (райської) місцевості” [7, с. 495], “райської обителі – ирію” [41, с. 45]; “мерці, пізніше праведні християни” [7, с. 495], “божі люди” [41, с. 45].

За свідченнями численних етнографічних студій, Рахмани живуть в потойбічному (підземному) світі, а “лушпиння великодніх крашанок, яке пливе до них, – це знак, коли саме їм святкувати великдень” [7, с. 495–496].

С. Наливайко вважає, що ці люди “Жили, як можна виснувати, в низів'ях Дніпра, де була колись Сіндська Скіфія, бо на Великдень українці кидали шкаралушу з крашанок у Дніпро й були певні, що через три тижні вона допливе до рахманів

¹ І. Франко неточно вказав дату святкування. Рахманський Великдень припадає на четверту середу після Великодня, а не: “п'яту неділю”, як зазначає упорядник “Галицько-руських народних приповідок”.

² Базилік духмяний: “базилік, у, чол. (*Ocimum Basilicum*). Кушова або напівкушова трав'яниста рослина, деякі види якої ефіроносні і мають промислове значення; васильки” [32, с. 88].

і сповістить їм про їхнє свято – Рахманський Великдень” [41, с. 212]. На цю думку ученого наштовхує чималий лінгвістичний матеріал (*фраземи, пропріатемі*), який може свідчити про давні контакти праукраїнців із таємничим народом – рахманами. На підтвердження цього С. Наливайко пише: “термін рахман-рахманин-рахмани відбитий в українських фразеологізмах, прізвищах назвах, святі Рахманський Великдень (*див.*), що свідчить про винятково давнє знайомство з рахманами-брахманами українців, які розмішували їх на півдні, біля моря” [41, с. 45].

У мікротекстах паремійного збірника І. Франка знаходимо доволі вичерпну інформацію про цей народ. За уявленнями респондентів, Рахмани – люди, що ведуть аскетичний спосіб життя, культивуючи піст, як правило, впродовж усього року: **Рахман**. 1. Постимо як Рахмане. (Льк.). Рахмани – таємничий народ, що жие десь за горами і за морями і визначає ся святістю свого житя. Постити як Рахмани значить: не їсти нічого м'ясного ані молочного [Ф., 1909, с. 7]; **Рахман**. 2. Пощу як Рахман. (Мшан.). Одинична форма попередньої приповідки [Ф., 1909, с. 7].

Як свідчать матеріали лексикографічного збірника І. Франка, ці люди живуть “під землев”: **Рахман**. 3. Рахмани жиют під землев. (Мшан., Орел.). Народне віруване [Ф., 1909, с. 7]; “за третизнов землев”¹: **Рахман**. 5. То не чоловік, а Рахманин. (Грин.). “То такі люде за третизнов землев – поясняв Гуцул, – дуже добрі. Їик до них від нас доплине шкаралуща з єйце, а він то знайде, то зараз та шкаралуща стане повна, а вони всі тим яйцем обділет си, тай ше повне лишит си” [Ф., 1909, с. 7].

Як уже зазначалося, впродовж року вони постять, однак в часі Великодня (Рахманського Великодня) “тече їм молочна ріка”: **Рахман**. 4. Рахмани постят цілий рік, а на Великдень тече їм молочна ріка. (Мшанець). Народне віруване. У мікротексті іншої паремії зазначено, що живляться вони яйцем, що містичним чином відновлюється зі шкаралущі, яку “пускають за водою у Великодню суботу, або в перший день Пасхи” [28, с. 370]: **Рахман**. 5. То не чоловік, а Рахманин. (Грин.). “То такі люде за третизнов землев – поясняв Гуцул, – дуже добрі. Їик до них від нас доплине шкаралуща з єйце, а він то знайде, то зараз та шкаралуща стане повна, а вони всі тим яйцем обділет си, тай ше повне лишит си” [Ф., 1909, с. 7].

У паремійному корпусі І. Франка натрапляємо на зворот “дивитися до Рахманів”, котрий означає “чекати близької смерти, думати про смерть”: **Дивити ся**. 29. Дивит сї до Рахманів. (Наг.). Заглядає на той сьвіт, лагодить ся вмерти, хорує дуже [Ф., 1905, с. 554]; **Кінь**. 92. Тай кінь уже сї до Рахманів дивит. (Наг.). Спустив голову, немов думає про близьку смерть [Ф., 1907, с. 261]; смислово тотожна попередній паремія: **Кобила**. 14. Наша кобила вже сї до пса дивит. (Наг.). Мабуть думає здихати. Пор. Adalb. Kobała 11 [Ф., 1907, с. 274].

2.3.3. „Знесіне“, „Вознесене“, „Вознесеніє“: свято Вознесіння, свято Вознесіння Господнього, празник Господнього Вознесіння

Свято Господнього Вознесіння (грецьк. Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου; лат. ascensio – сходження [9, с. 1050]) належить до рухомих свят і “завжди припадає у четвер 40-го дня по Христовому Воскресінні” [12, с. 164]. Як правило, це: “період від 30 квітня / 13 травня до 3 / 16 червня у четвер” [7, с. 110]. Для Церков Східного обряду “Вознесіння Господнє – одне з т. зв. дванадцяти свят [найбільш шанованих – Г. Т.], котре відзначають на 40 день після Пасхи” [43, с. 371].

Крім офіційних, є й народні назви свята: **Вознесіння (Вознесення), Вознесіння (Вознесення) Господнє, Вознесеніє, Знесіння, “Ушєстя (Вишєстя)”** [7, с. 110]. У “Га-

¹ Кажучи про “третизну землю”, очевидно, респондент мав на увазі позаземний світ, потойбіччя. Вона нагадує відомі тридев’яте чи тридесяте царства (королівства): “тридев’яте царство (королівство) <...> тридесяте царство (королівство, володарство) <...> – дуже віддалена (далека, чужа) країна, земля; також царство мертвих, яке іноді знаходиться під землею, іноді на горі або під водою” [7, с. 605].

лицько-руських народних приповідках” виявлено такі варіанти найменування геортоніма: “Знесіне”, “Вознесене”, “Вознесеніє”. З цим святом пов’язані прогнози щодо майбутнього врожаю: **Вознесеніє**. 1. Як на Знесіне цвіт, та на Петра хліб. (Ожид.). Господарська приказка. Цвіт розуміть ся: збіже цвите [Ф., 1905, с. 252]. Оскільки свято Вознесенія Господнього належить до дванадцяти великих свят, то існують певні заборони та обмеження у роботі, котрі розповсюджувалися не лише на сам день святкування – четвер, а й на наступний: **П’ятниця**. 3. В п’ятницю по Вознесеню не мож прати шматъи. (Наг.). Народне віруванє [Ф., 1908, с. 612].

2.3.4. „Зелені свята”: Зелені свята

Зелені свята займають важливе місце в системі календарно-обрядових свят літнього циклу. Геортонім *Зелені свята* використовується для найменування комплексу прадавніх дохристиянських святкувань, які “так вкорінилися в давнину, що пройшли крізь тисячоліття й донесли до наших днів бодай основні фрагменти” [15, с. 27]. У новочасному потрактуванні його вживають для називання комплексу святкувань, що охоплюють декілька днів: “три останні дні цього [Клечального¹. – Г. Т.] тижня і три перші дні троїцького тижня” [4, с. 145]. Зеленими святами усталено називають також один день – “Зелену (Святу) неділю” [7, с. 242].

Упровадження християнства у народно-звичаєву систему призвело до численних модифікацій прадавніх геортонімів. Наприклад, до Зелених свят “церква припасувала святкування Святої Трійці” [2, с. 242].

У лексикографічному збірнику І. Франка натрапляємо на геортонім “зелені свята”. Паремія використовується для позначення чогось логічно несумісного, недоречного: **Кум**. 7. Де кум, де коровай, де зелені свята! (Луч.). Говорять, коли хтось у розмові без ладу мішає різні річі не належні до себе [Ф., 1908, с. 321].

2.3.4.1. “Зелена неділя”: День Святої Трійці, празник Святої П’ятдесятниці, П’ятдесятниця

День Святої Трійці, празник Святої П’ятдесятниці (грецьк. Κυριακή της Αγίας Πεντηκοστής), *П’ятдесятниця* (грецьк. Πεντηκοστή) у церквах Західного обряду припадає на день П’ятдесятниці (неділя, 50-й день після Великодня), а в церквах Східного обряду – на наступний понеділок, тобто на 51-й день після Великодня [27, с. 157]. Попри низку офіційних найменувань існує чимало народних варіантів найменування свята: “Троїця = Зелена неділя = Свята неділя” [7, с. 606]. О. Воропай зауважує: “Неділя Зеленого тижня називається клечальною неділею, або П’ятдесятницею – це п’ятдесятний день після Великодня” [4, с. 155].

У біблійній традиції диференціюють старозавітню П’ятдесятницю й новозавітню [12, с. 170]. Старозавітна П’ятдесятниця – “друге з трьох великих свят давньоєврейського народу. Засноване на честь дарування народові закону біля гори Синай; святкували на п’ятдесятний після Пасхи <...>. В день П. [П’ятдесятниці. – Г. Т.] здійснилося сходження Св. Духа на апостолів, через що це свято перейшло і в християнську церкву, зберігши ту саму назву, котру інколи заміняють й іншими – день св. Трійці, зшестя Св. Духа та ін.” [44, с. 420]. Варто зауважити, що в давнину цим геортонімом позначали: “весь проміжок часу, що відділяв свято Пасхи від свята П. [П’ятдесятниці. – Г. Т.], і свято на згадку про сходження Св. Духа на апостолів” [44, с. 420].

¹ Як зазначає упорядник словника “Знаки української етнокультури” В. Жайворонок, розпочинаються святкування Зелених свят Клечальним тижнем: “Клечальний (Клечаний, Зелений) тиждень – тиждень перед днем Святої Трійці (Клечальною неділею), головним артрибутом якого є клечання (“зелень, зелене гілля”, звідки старовинне Зелені свята)” [7, с. 290]. Найменування цього тижня походить від слова клечання: “**Клечання** я, сер. 1. етн. Відрубані гілки з листям, якими на зелені свята прикрашають хату, двір” [33, с. 181].

У “Галицько-руських народних приповідках” І. Франка виявлено паремію, що містить прокляття, котре детермінує тривалість людського життя: **Дожити**. 1. Бода-с не дожив сьвјитої неділі. (Наг.). Сьвята неділя крім звичайного має значіне спеціально “Зелена неділя” [Ф., 1907, с. 24].

Цикл Зелених свят тісно пов’язаний з Русалчиним великоднем: “**Русалчин (Русальний, Мавський, Навський, Нявський, Мертвєцький, Мерлецький) великдень = Русальні розигри = Русальник** – старовинне дохристиянське свято мерців <...>, що припадає на *Сухий четвєр* перед Трійцею” [7, с. 514], котрий завершувався проводами русалок: “**Русальні (Русалчині) проводи = Проводи русалок** – перший понеділок після Зелених свят, коли, за повір’ям, проводжають піснями русалок” [7, с. 485]. В день проводів русалок відбувалося вшанування померлих родичів: **Цвинтар**. 1. На цментари сходят ся в другий день русаль. (ВЛ). Народній звичай справляти гостину на цвинтарі в другий день Зелених свят [Ф., 1909, с. 288].

2.3.4.2. “Сьвятий Дух – другий день Зелених свят”:

свято Сходження Святого Духа, свято Зшестя Святого Духа

Свято Сходження Святого Духа, свято Зшестя Святого Духа – особливе церковне свято на честь третьої Особи Трійці – Святого Духа. У церквах Східного обряду свято припадає на “52-й день після Пасхи або перший вівторок після *Трійци*” [7, с. 208]. Означений геортонім має низку народних найменувань: “**Духів день = Богодухів день = Святого Духа день**” [7, с. 208], **Свято Святого Духа, Сьвятий Дух**.

Сьвятий Дух, за народними уявленнями, виконує захисну функцію. Згадка про третю Особу Трійці надавала респондентам впевненості і певної сили: **Дух**. 24. Дух божий при нас тай при дітині! (Наг.). Приговорюють, особливо в ночі, згадуючи щось страшне або коли станеть ся щось страшне, грім ударить або пожежа вибухне [Ф., 1907, с. 77]; **Дух**. 29. Дух сьвятий при тобі! (Наг.). Заспокоюють чоловіка, який нагло чогось перелякав ся [Ф., 1907, с. 77]; **Дух**. 30. Дух сьвятий при хаті тай при нас хрещених! (Наг.). Формула, якої уживають, коли приходиться згадати чорта або якусь нечисту силу [Ф., 1907, с. 77]; **Дух**. 33. Духу сьвятий, будь при мні! (Наг.). Говорить чоловік, коли в найбільшій сердитості здержує сам себе, щоб не зробити якогось крайнього, лихого діла [Ф., 1907, с. 77]; **Дух**. 36. З Духом сьвјитим ідіт, най вас Бог провадит. (Берез.). Так благословлять чоловіка, що вирушає в дорогу, а також відправляють убогого, якому дали милостиню [Ф., 1907, с. 77].

Сьвятий Дух є джерелом життєдайної сили: **Дух**. 14. Він духом божим жиє. (Наг.). Жиє не їдячи страви, голодує [Ф., 1907, с. 76]; **Дух**. 69. Як би Дух сьвјитий в нього вступив. (Наг.). Знач. подобрів чоловік, нарзумив ся [Ф., 1907, с. 79]. За уявленнями вірян, він є джерелом потасмних божественних знань: **Дух**. 72. Я то від Духа сьвятого знаю. (Кол.). Знач. знаю, але не скажу, від кого [Ф., 1907, с. 79]; **Дух**. 65. Через Духа сьвјитого сі того не довідав. (Наг.). Довідати ся через Духа сьв. – отже не через людий, божим вітхненем, іронічно – з власного досвіду, збрехати [Ф., 1907, с. 79]; **Дух**. 71. Я не Дух сьвятий. (Тлум.). Знач. усього не можу знати. Пор. Нос. 425 [Ф., 1907, с. 79].

У паремійному корпусі “Галицько-руських народних приповідках” І. Франка знаходимо гумористичну молитву до Святого Духа: **Дух**. 34. Духу сьвятий допомагай, з усіх веретін на моє зганяй, а зо всіх шпиць тай на мою тиць! (Луч.). Така гумористична молитва прях на вечерницях та досьвітках [Ф., 1907, с. 77]. Ще одним прикладом *parodia sacra* є анекдотична оповідь релігійної тематики: **Дух**. 37. “Зійди, Духу сьвјитий!” – “Дідька там зійде, коли здох”. (Наг.). Натяк на анекдоту, що якийсь піп хотів зробити в церкві чудо і велів дякови взяти живого голуба і в часі його проповіді пустити його в церкві, щоб літав. Тимчасом дяк усадивши голуба в кишеню забув про нього і він задусив ся. На проповіді піп кличе: “Зійди, духу сьвятий!” Та голуб не злітає. Він кличе другий і третій раз, а тоді дяк сердито відгукуєть ся з хорів: “Дідька там зійде, коли здох!” [Ф., 1907, с. 77].

У “Галицько-руських народних приповідках” паремії з означеним геортонімом стосуються народної метеорології. За народними спостереженнями до зелених свят можливі прохолодні дні: **Дух**. 20. До святого Духа не скидай кожуха, а по святім Дусі ще ходи в кожусі. (Ільк.). Святий Дух – другий день Зелених свят. Пор. Adalb. Duch 1 [Ф., 1907, с. 76]; **Дух**. 20. До святого Духа не скидай кожуха, а по святім Дусі ще ходи в кожусі. Пор. Libl. 140 [Ф., 1910, с. 434]; **Дух**. 22. До святого Духа не попушайся кожуха. (Мшан.). Знач. до Зелених свят усе ще надійся холоду або й снігу – в горах звичайна річ, пор. Adalb. Duch św. 1; Нос. 296 [Ф., 1907, с. 77]; **Святий**. 3. До світого Духа тримай сі кожуха, по світім Дусі бери сірак по кожусі. (Пісочна). По св. Дусі т. є. по Зелених святах бувають іноді дуже холодні дні. Варіант до т. II, Дух ч. 20. Пор. Даль II, 534 [Ф., 1909, с. 79]; **Кожух**. 5. Не скидай кожуха до святого Духа. (Кал.). Доки трапляються холодні дні. Пор. Wand. II, Pelz 21 [Ф., 1907, с. 278]; **Кожух**. 10. Що ми по кожусі, як по святім Дусі? (Берез.). Про таке добро, що приходить за пізно. Пор. Wand. III, Pelz 57 [Ф., 1907, с. 278]; **Покидати ся**. 1. Не покидай сі кожуха до світого Духа. (Ст. Богор.). Пор. т. II, Дух 20 [Ф., 1910, с. 510]. В цей період можливі часті опади: **Дух**. 21. До святого Духа напем ся по вуха. (Прісе, Равське). Знач. буде часта слота [Ф., 1907, с. 76].

У паремійному корпусі натрапляємо на мікротекст з означеним геортонімом, який упорядник не може пояснити: **Вухо**. 61. Натегнут сі вуха до світого Духа. (Жураки). Значіне неясне [Ф., 1910, с. 410].

3. Священна пародія в корпусі

“Галицько-руських народних приповідок” Івана Франка.

У лексикографічному збірнику “Галицько-руські народні приповідки” широко презентований феномен народної сміхової культури. Усебічне вивчення усіх його проявів потребує окремої розвідки. Варто зауважити, що в паремійному корпусі Франкової праці відображено чи не всі прояви *священної пародії (parodia sacra)*. Зважаючи на тематику дослідження та обсяг препарованого фактологічного матеріалу, ми розглядатимемо лише ті паремії, які залучили до аналізу. Яскравим прикладом *parodia sacra* можуть бути: а) *пародіювання загальновідомого “воскресного канона”*: **Воскреснути**. 2. Воскрес Ісус од гроба, на всіх Жидів хороба. (Дрог.). Передразнене звісної церковної пісні в антисемітським дусі [Ф., 1905, с. 266]; **Ісус**. 1. Воскрес Ісус от гроба, на всіх жидів хороба; якоже пророче – а них холера притиче. (Дрог.). Пародія відомої пісні з воскресного канона [Ф., 1907, с. 222]; б) *гумористична інтерпретація, усталених у релігійній сфері адоративних конструкцій, молитовних формул*: **Христос**. 5. Христи Спаси Ісуси, продав тато гуси. (Жидач.). Мабуть мудроване [Ф., 1909, с. 284]; **Єзус**. 1. Єзус, Марія, на печи Кальварія! (Бібр.) ...на печу... (Жидач.). Знач. там бють ся або плачуть діти. Приказка взята з польського [Ф., 1907, с. 92]; **Слава**. 10. Слава тобі, Суси Христи, не буде мнє кому гризти. (Нужн.). Говорила вдова по смерті злого мужа. Пор. Етн. 36. т. VI, ч. 67 [Ф., 1909, с. 112]; **Слава**. 9. Слава тобі, милий царю, що мій милий на цвинтарю. (Яс. С.) Говорила жінка вертаючи з похорону свого мужа [Ф., 1909, с. 112], де замість імені використано описову конструкцію “милий царю”; **Ісус**. 2. “Слава Йсу” – “Припічок мащу” – “А ваш де?” – “Як замащу, так буде” (Снят.). Пародіюють розмову з глухою жінкою [Ф., 1907, с. 222]; **Слава**. 7. Слава Ісусу! – На віки віком! А з верха друком. (Сор.) Жартливо представляють привитане сполучене з бійкою [Ф., 1909, с. 112]; **Сус**. 1. Ні Сусе, ні Христе. (Наг.). Говорять про понурого або невимовного чоловіка, що не вміє навіть привитати ся до ладу [Ф., 1909, с. 188]; **Помагайбіг**. 2. Чолова раз – кажу: то допіро “помагайбіх”; впала другий – то “дай Боже здорове”; впала третій – “в Тройці Бог пробуває!”. (Льв.). Жартливе оповідане про жінку, що на улиці покритій ожеледею три рази впала на тім самім місці [Ф., 1908, с. 569]; **Трійця**. 1. Во Тройці Бог пробуває. (Наг.). Приговорюють випивши по дві

чарки і випиваючи по третій. Пор. Гильф. 3227 [Ф., 1909, с. 225]; в) *гумористична молитва*: **Дух**. 34. Духу святий допомагай, з усіх веретін на моє зганяй, а зо всіх шпиць тай на мою тиць! (Луч.). Така гумористична молитва пряч на вечерниціх та досвітках [Ф., 1907, с. 77]; г) *гумористичні оповідання релігійної тематики*: **Дух**. 37. "Зійди, Духу святий!" - "Дідька там зійде, коли здох". (Наг.). Натяк на анекдоту, що якийсь піп хотів зробити в церкві чудо і велів дякови взяти живого голуба і в часі його проповіді пустити його в церкві, щоб літав. Тимчасом дяк усадивши голуба в кишеню забув про нього і він задусив ся. На проповіді піп кличе: "Зійди, духу святий!" Та голуб не злітає. Він кличе другий і третій раз, а тоді дяк сердито віддукуєть ся з хорів: "Дідька там зійде, коли здох!" [Ф., 1907, с. 77]; **Христос**. 1. "А що зробив Христос, як мав дванацять літ?" - питає ксьондз на катехізації. - "Пішов на відпуст до Підкаменя". (Підкамінь). Гумористична легенда [Ф., 1909, с. 284]; **Христос**. 10. Христос тя скаре крім святого пліща! мовила баба ксьондзови. (Коб.). У латинських ксьондзів на тімени єсть місце виголене, що зветь ся тонзурою. В погляді тої жінки, що говорила сї слова, у того ксьондза все тіло було грішне крім того святого пліща [Ф., 1909, с. 284]; г) *травестовані форми хресного знамення*: **Імя**. 1. Во імня отця й сина, Каська й Марина такі ми портки вшила, що на переді тісно, а з заду трісло. (Наг.). Жартує парубок із дівчат [Ф., 1907, с. 222]; **Імя**. 2. Во імя отця і сина, щоб не зістала ся ні крупина. (Кукиз.). Хрестять ся з такою примовою сідаючи до стола [Ф., 1907, с. 222]; **Імя**. 3. Імя отця за отця, і сина за Максима, і святаго за сліпого, і духа за Андруха, і амінь за камінь. (Бабух.). Травестий формулки, якою хрестять ся [Ф., 1907, с. 222]; **Каська**. 1. Во мня Оца і Сина, прийшла Каська тай Марина. (Жидач.). Жартують при приході дівчат [Ф., 1907, с. 245]; д) *народія на найменування свят*: **Великдень**. 5. На кінський Великдень. (Ільк.). Жартливо зам. ніколи, бо коні не справляють Великодня [Ф., 1901, с. 144]. **Прийти**. 7. Прийде на кінцкый великдень. (Кольб.). Не буде ніколи [Ф., 1908, с. 591].

4. Паремійний збірник "Галицько-руські народні приповідки" Івана Франка в зіставленні з європейськими

Лексикографічна праця І. Франка "Галицько-руські народні приповідки" поповнила українську пареміографію новим корпусом самобутнього лінгвістичного матеріалу, який презентувався в контексті загальноєвропейської пареміологічної практики. З-поміж 211 проаналізованих мікротекстів віднайдено відповідники у 12 чужомовних пареміологічних працях щодо 30 паремій.

У препарованих пареміях упорядник покликається на праці німецьких (Карл Вандер "Deutsches Sprichwörter-Lexicon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk, herausgegeben von Karl Friedrich Wilhelm Wander", 1866 -1880, Генріх Бебель "Heinrich Babels Proverbia germanika, bearbeitet von Dr. W. H. Suringer", 1879), французьких (Еміль де Лавеле "De la propriété de ses forms primitives par Emile de Laveleye", 1891), польських (Самуель Адальберг "Księga przysłów, przypowieści i wyrażen przysłowiowych polskich, zebrał i opracował Samuel Adalberg", 1889), чеських (Адольф Затурецький "Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví, sepsal Adolf Peter Záturcký", 1897, Ян Ліблінський "Česká přísloví a pořekadla. Sebral a sestavil Jan Slawibor Liblinský", 1848, Франтішек Челаковський "Mudrosloví národu Slovanského ve příslovích. Připojena jest sbírka prostonárodních českých pořekadel. Uspořádal a vidal Fr. L. Čalakovský", 1852), сербських (Ернст Мука "Prislova a prislovné hrónička a wuslova Hornjołužickich Serbow. Zběrał a zhromadził Jan Radyserb Weila. Dorjadował a Dr. Ernst Muka", 1902, Александр Гильфердинг "Старинный сборник сербских пословиц, изд. А. Гильфердинг", 1869), білоруських (Іван Носович "Сборник бѣлорусскихъ пословицъ, составлень И. И. Носовичемъ", 1874), російських (Владімір Даль "Пословицы русского народа, сборник Влади-

міра Даля”, 1879, Павел Сімоні “Старинные сборники русских пословиц XVII-XIX столѣтій. Собралъ <...> Павелъ Симо́ни”, 1899) пареміографів¹.

Найвищий індекс покликань серед означених паремій має лексикографічна праця *Карла Вандера*. І. Франко апелює до цього лексикографічного джерела щодо 10 паремій: **Випостити ся**. 3. Випостив сі як на пуци. (Дрог.). Довго постив, жив не доїдаючи, мов пустинник у пустині. Німець каже: *Wer nicht fasten will, muss nicht in die Wüste gehen*, Wand. I, 937 (Fasten 23) [Ф., 1901, с. 182]; **Випостити ся**. 4. Хто сі випостит, той сі вичистит. (Цен.). Вичистить мб. у двоякім значіно: 1) виголодніє ся і 2) у нього мине ся злість, завзяте, вороговане, грішні думки. Пор. німецьке: *Man lass einen ein Zeitlang fasten, so vergeht ihm das Tanzen*, пор. Wand. I, 937 (Fasten 16, 17) [Ф., 1901, с. 182]; **Випостити ся**. 5. Хто сі випостит, тому всьо смакує. (Наг.). Пор. німецьке: *Wer lange gefastet hat, dem sind rohe Bohnen süß*. Wand. I, 937 (Fasten 21) [Ф., 1901, с. 182]; **Волокти**. 1. Волоче сі, як великий піст. (Наг.). Говорять про немилу справу, злидні, процес. Пор. Wand. V (Ziehen 33) [Ф., 1905, с. 253]; **День**. 45. Не що день великдень. (Наг.). Не що день празник або щедро заставлений стіл. Пор. Wand. IV (Tag 15) [Ф., 1905, с. 538]; **День**. 45. Не що день великдень. (Наг.). Не що день празник або щедро заставлений стіл. Пор. Wand. IV (Tag 15) [Ф., 1905, с. 538]; **Глухий**. 27. Що глухому великодний дзвін? Очевидно ніщо, бо він його не чує. Німець каже подібно: *Was nützt dem Tauben die Nachtigall?* Wand. IV (Tauben 13) [Ф., 1905, с. 344]; **Дурень**. 1. Без дурњи й паска сі не осьвітит. (Наг.). Він скрізь мусить втиркнути ся, хоч там його зовсім непотрібно. У Німців: *Narren meinen, man könnnt nicht eine Sau satteln, wenn sie nicht dabei wären*. Wand. III, Nar 771 [Ф., 1907, с. 58 – 59]; **Кожух**. 5. Не скидай кожуа до сьвятого Духа. (Кал.). Доки трапляють ся холодні дні. Пор. Wand. II, Pelz 21 [Ф., 1907, с. 278]; **Кожух**. 10. Що ми по кожусі, як по святім Дусі? (Берез.). Про таке добро, що приходить за пізно. Пор. Wand. III, Pelz 57 [Ф., 1907, с. 278].

Менше тотожних конструкцій упорядник виявив у працях *Самуеля Адальберга* – 5 паремій: **Зуб**. 12. Вищирив зуби, як сьвячене порося. (Ком.). Говорять про чоловіка з вузкими, тонкими губами, що часто, сам того не знаючи, вишкіряє зуби. Пор. Adalb. Zap 17 [Ф., 1907, с. 212]; **Ворог**. 12. Ворогови хліба, як скаженій собаці дати. (Гнідк.). Приказка записана мабуть недокладно. Скаженій собаці хліба не дають. Пор. далі ч. 15; Adalb. Wróg 10 [Ф., 1905, с. 259]; **Жид**. 103. Не знати, Богойку, хто жидам паску сьвітит? (Дид.). Жартують, коли хто завдає якесь недорічне питання. Ще й приповідають, що якась жінка питала так, а чоловік сказав їй: “О, дурна, не знаєш? Найстарший жид сідає на паску, а пак устане, а тоди всі берут і ломят і їдять”. Поляк питає у Жида: *Widziałeś ty Żydzie, jak twego ojca chrzcili?* Adalb. Żyd 47 [Ф., 1907, с. 111]; **Кобила**. 14. Наша кобила вже сі до пса дивит. (Наг.). Мабуть думає здихати. Пор. Adalb. Kobiła 11 [Ф., 1907, с. 274]; **Дух**. 20. До сьвятого Духа не скидай кожуа, а по сьвятім Дусі ще ходи в кожусі. (Ільк.). Сьвятий Дух – другий день Зелених сьвят. Пор. Adalb. Duch 1 [Ф., 1907, с. 76], *Владіміра Даля* – 3 паремії: **Шити**. 10. Шити, білити, завтра Великдень. (Гнідк.). Жартують із поквапної, наглої роботи. Пор. Даль II, 222 [Ф., 1910, с. 338]; **Різдво**. 4. Іде не до Ріства, а до Великодне. (Наг.). Іде не до зими, а до весни. Пор. Даль I, 162 [Ф., 1909, с. 17]; **Сьвятий**. 3. До сьвітого Духа тримай сі кожуа, по сьвітім Дусі бери сірак по кожусі. (Пісочна). По св. Дусі т. є. по Зелених сьвятах бувають иноді дуже холодні дні. Варіант до т. II, Дух ч. 20. Пор. Даль II, 534 [Ф., 1909, с. 79] та *Яна Ліблінського* – 2 паремії: **Христос**. 8. Христос йому в грудях грає. (Наг.). Говорять про чоловіка, якому хрипить у грудях. Пор. Libl. 177 [Ф., 1909, с. 284]; **Дух**. 20. До сьвятого Духа не скидай кожуа, а по сьвятім Дусі ще ходи в кожусі. Пор. Libl. 140 [Ф., 1910, с. 434].

¹ У розвідці ми обмежимося лише констатацією розлогого спектру покликань Івана Франка на відомі у світовій практиці лексикографічні джерела.

Упорядникові вдалося знайти поодинокі подібні конструкції в паремійних збірниках *Генріха Бебеля (Ласка. 17. Не стою попе о твою ласку, як ес посьветив минї паску. (Мик. над Дн.). По заспокоєню потреби вже байдуже до того, хто заспокоїв її. Пор. Веб. 24 [Ф., 1908, с. 336]), Еміля де Лавеле (Бити. 15. Бий, аби знав, по чому локоть. (Яс. С.). Про давній руський звичай, закріпляти битєм (переважно у молодших) знанне якоїсь важної річі, отже прим. місця, доки сягає межа або границя сільської землі, або внашім випадку ціни (бо таке очевидно первісне значіне сеї приповідки), див. Laveleye. La propriété primitive розд. II [Ф., 1901, с. 30]), Адольфа Затурецького (Варувати ся. 1. Варуй сі як огню! (Наг.). ...як стеклого пса! (Яс. С.). Бережи ся, від нім. sich wahren. Пор. Zátur. VIII, 782 [Ф., 1901, с. 140]), Ернста Муки (Піст. 8. У бідного що день піст. (Кол.) Він ніколи не доїдає. Пор. Мука 1851 - 2 [Ф., 1908, с. 545]), Александра Гільфердинга (Трійця. 1. Во Тройци Бог пробуває. (Наг.). Приговорюють випивши по дві чарки і випиваючи по третій. Пор. Гильф. 3227 [Ф., 1909, с. 225]), Івана Носенка (Піп. 25. Не стою ти, попе, о ласку, коли-с ми посвїтитив паску. (Наг.). Вар. до ч. 14. Пор. Нос. ст. 432 [Ф., 1908, с. 541]), Павла Сімоні (Пяний. 15. Пяного молитва, як хорого піст. (Зазул.). Обое неважні. Пор. Сим. 1738 [Ф., 1908, с. 611]).*

В аналізованій тематичній групі також виявлено паремії, що мають відповідники у двох чи трьох лексикографічних джерелах: (*Карла Вандера - Самуеля Адальберга*): **Виглядати. 2.** Виглядає як з хреста знятий. (Збар.). Такий змучений, нещасний, марний. Пор. нім. Er sieht aus, als hätte er drei Tage im Grabe gelegen і под. Wand. I, 197 (Aussehen 24, 25, 26); Adalb. Wyglądać 81 [Ф., 1901, с. 158]; (*Карла Вандера - Франтішека Челаковського*): **Різдво. 3.** Зелене Різдво, білий Великдень. (Льв.). Метеорологічна ворожба, що коли на Різдво буває тепло, то на Великдень буде сніг. Пор. Wand. V, Weihnachten 6; Čelak. 456 [Ф., 1909, с. 17]; (*Самуеля Адальберга - Івана Носенка*): **Дух. 22.** До святаго Духа не попущай ся кожуха. (Мшан.). Знач. до Зелених свят усе ще надій ся холоду або й снігу - в горах звичайна річ, пор. Adalb. Duch św. 1; Нос. 296 [Ф., 1907, с. 77].

Висновки. Як своєрідна енциклопедія "Галицько-руські народні приповідки" І. Франка містить розлогу інформацію про різномірне життя українства. Чимало з проаналізованих мікротекстів відображають реліктові фрагменти мовної дійсності, котрі потребують окремого вивчення.

Мікротексти паремій "Галицько-руських народних приповідок" І. Франка, що містять у своїй структурі сакральні елементи, репрезентують важливий фрагмент мовної картини світу українців. Предметом цієї розвідки стали приповідки, що містять безпосередню чи опосередковану згадку про Божого Сина - Другу Особу Пресвятої Трійці.

У матеріалах паремійного корпусу лексикографічного збірника І. Франка вдалося віднайти інформацію про всі Господні (Господські) свята у системі річного календарно-обрядового кола. Зважаючи на тематичне обмеження (ми зосередили увагу на святах літньо-весняного циклу), до роботи залучили 211 мікротекстів, що репрезентовані у 122 тематичних мікрогрупах. Основний акцент було здійснено на тих конструкціях, що ідентифікували особливості вшанування Божого сина в координатах народної культури українців. В основу дослідження лягли паремії, що стосувалися передвеликоднього, великоднього та післявеликоднього періодів.

Окремої уваги з-поміж проаналізованих паремій заслуговують ті мікротексти, що містять вияви елементів сміхової народної культури. Ідеться про так звану священну пародію (parodia sacra), що репрезентована у 21 паремії.

Паремійний корпус "Галицько-руські народні приповідки" І. Франка - по своєму оригінальна і в багатьох аспектах новаторська праця. Про це свідчить розлоге коментування приповідок та апеляція до європейських паремійних збірників. Упорядник віднайшов відповідники у 12 чужомовних пареміологічних працях щодо 30 паремій (з-поміж 211 відібраних мікротекстів).

Праця над лексикографічним збірником дозволила оприятити чимало фактів мовнокультурної дійсності, здійснити своєрідну реактуалізацію втрачених смислів, котрі уже призабуті чи перебувають на периферії звичаєвих преференцій етнокультурної спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньосврейської й грецької на українську наново перекладена / Переклав Іван Огієнко. – Druckhaus Gummersbach, West-Germany, 1988.
2. Вдовиченко Н. Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картині світу. – Автореф. дис. на здобуття кандидата філологічних наук / Вдовиченко Наталія Володимирівна. – Спеціальність: 10.02.01 – українська мова. – Одеса, 2015. – 23 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / Олекса Воропай / репринтне видання. – К., 1991. – Т. I.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / Олекса Воропай / репринтне видання. – К., 1991. – Т. II.
5. Дорожинський Д. Празники церковного року / Свящ. Діонісій Дорожинський. Празники церковного року. – Львів, 2013.
6. Дюська А. Образний компонент концепту *розум* (на матеріалі Галицько-руських народних приповідок) / Анастасія Дюська // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: збірник наукових праць. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 33–39.
7. Знаки української етнокультури. Словник-довідник / уклад В. Жайворонок. – К., 2006.
8. Иисус и Евангелия. Словарь / под ред. Дж. Грина, С. Макнайта, Г. Маршалла; перевод с англ. А. Бакулов и др. – Москва, 2003.
9. Католическая энциклопедия: в 5 т. / глав. ред. о. Григорий Цёрох. – Москва, 2002. – Т. I. (А – З).
10. Католическая энциклопедия: В 5 т. / глав. ред. В. Л. Задворный. – Москва, 2005. – Т. II (И – Л).
11. Католическая энциклопедия: В 5 т. / глав. ред. В. Л. Задворный. – Москва, 2007. – Т. III (М – П).
12. Катрій Ю.Я. о. Пізнаймо свій обряд! Літургійний рік української католицької церкви. – Ч. I. – Нью Йорк – Рим, 1982.
13. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник. – Вінніпег, 1959. – Т. II. Весняний цикл.
14. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник. – Вінніпег – Торонто, 1962. – Т. III. Весняний цикл.
15. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник. – Вінніпег – Торонто, 1957. – Т. IV. Літній цикл.
16. Корнійчук В. Агрокалендар українського селянина (Із студій над “Галицько-руськими народними приповідками” І. Франка) / Валерій Корнійчук // Фольклор у духовному житті українського народу: Тези регіональних наукових читань. – Львів, 1991. – С. 84–87.
17. Куза А. Релігійна фразеологія у збірках М. Номиса “Українські прислів’я, приказки і таке інше” та І. Франка “Галицько-руські народні приповідки” / Анжела Куза // Поліграфія і видавнича справа. – 2009. – № 1. – С. 28–40.
18. Мала енциклопедія українського народознавства. / за ред. С. Павлюка. – Львів, 2007.
19. Пилипчук С. Галицько-руські народні приповідки: пареміологічно-пареміографічна концепція Івана Франка / Святослав Пилипчук. – Львів, 2008.
20. Піддубна Н. Вербалізація концепту “Бог” у “Галицько-руських народних приповідках” крізь призму коментарів Івана Франка / Наталія Піддубна // Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – Вип. 40. – С. 114–122.
21. Піддубна Н. Вербалізація концепту *священнослужитель* в українських пареміях / Наталія Піддубна // Studia Ukrainica Posnaniensia. – 2015. – Vol. III. – Рр. 217–224.
22. Прадід Ю., Самойлович Л. Способи тлумачення фразеологізмів у збірці І. Франка “Галицько-руські народні приповідки” / Юрій Прадід, Людмила Самойлович // Система і структура східнослов’янських мов: збірник наук. праць. – Київ, 2005. – С. 246–250.
23. Райт Н.Т. Иисус и победа Бога / Н. Т. Райт / пер. с англ. Г. Ястребов. – Москва, 2004.
24. Самойлович Л. Експресивно-емоційна характеристика фразеологізмів у збірці І. Я. Франка “Галицько-руські народні приповідки” / Людмила Самойлович // Культура народів Причорномор’я. – Сімферополь, 1999. – № 7. – С. 229 – 231.
25. Сидоренко О. Народна книга про Тіля Уленшпігеля в контексті аксіологічної парадигми пізнього середньовіччя / Оксана Сидоренко // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки. – 2014. – № 3. – С. 105 – 109.

26. Скуратівський В. Вінець / Василь Скуратівський. - К., 1994.
27. Славянские древности: этнолингвистический словарь: в 5 т. / под ред. Н.И. Толстого. - Москва, 1999. - Т. 2 (Д - К).
28. Славянские древности: этнолингвистический словарь: в 5 т. / под ред. Н.И. Толстого. - Москва, 2004. - Т. 3 (К - П).
29. Славянские древности: этнолингвистический словарь: в 5 т. / под ред. Н.И. Толстого. - Москва, 2012. - Т. 5 (С - Я)
30. Словник синонімів української мови: в 2 т. / [Автори: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та інші]. - К., 1999. - Т. 1. (А-Н).
31. Словник синонімів української мови: в 2 т. / [Автори: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та інші]. - К., 2000. - Т. 2. (О-Я).
32. Словник української мови: в 11 т. / голова ред. кол. І. К. Білодід.- К., 1971. - Т. I. (А - В).
33. Словник української мови: в 11 т. / голова ред. кол. І. К. Білодід. - К., 1973. - Т. IV. (І - М).
34. Словник української мови: в 11 т. / голова ред. кол. І. К. Білодід. - К., 1975. - Т. VI. (П - Поїсти).
35. Словник української мови: в 11 т. / голова ред. кол. І. К. Білодід. - К., 1977. - Т. VIII. (Природа - Ряхтливий).
36. Словник української мови: в 11 т. / голова ред. кол. І. К. Білодід.- К., 1978. - Т. IX. (С).
37. Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Шедрого Вечера / Ксенофонт Сосенко / репринтне видання. - К., 1994.
38. Тарасюк І. Народне богослов'я в українських приказках і прислів'ях (Поняття та ідея Бога в народній мудрості) / Ірина Тарасюк // Народознавчі зошити. - 2004. - Зош. 5. - С. 670-682.
39. Тарасюк І. Поняття страху Божого в світоглядній традиції українців: на основі аналізу народних паремій / Ірина Тарасюк // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. - 2009. - Кн. II. - Львів, 2009.
40. Тарасюк І. Концепт надії в українській народнорелігійній духовності: на матеріалі паремій / Ірина Тарасюк // Народознавчі зошити. - 2012. - № 6. - С. 1027-1042.
41. Тисяча найновіших глумачень давніх українських назв, імен, прізвищ (на індоіранському матеріалі): довідник / уклад. С. Наливайко. - К., 2008.
42. Хобзей Н. Міфологічна лексика в "Галицько-руських народних приповідках" Івана Франка / Наталія Хобзей // Записки НТШ. Праці філологічної секції. - Львів, 2005. - Т. ССЛ. - С. 449-468.
43. Христианство. Энциклопедический словарь: в 3 т. / глав. ред. С. С. Аверинцев. - Москва, 1993. - Т. 1 (А - К).
44. Христианство. Энциклопедический словарь: в 3 т. / глав. ред. С. С. Аверинцев. - Москва, 1995. - Т. 2 (Л - С).
45. Ціхоцький І. Діалектологічна компетенція Івана Франка (теоретична рецепція і артистична інтерпретація) / Іван Ціхоцький // Вісник Львівського університету. - Львів, 2009. - Вип. 46, ч. 2. - С. 207-216.
46. Юськів Б. Образ-концепт правопорушника (злодія) в мовній свідомості українців (на матеріалі Галицько-руських паремій І. Франка) / Богдана Юськів // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Филология. Социальные науки". - Симферополь, 2011. - Т. 24 (63). - № 2. - Ч. 1. - С. 507-515.
47. Чибор І. Слов'янські боги в українській фразеології // Мандрівець. - Тернопіль, 2015. - № 1 (115). - С. 77-81.
48. Чибор І. Репрезентація міфологічного етнокоду культури в українській фразеології. - Автореф. дис. на здобуття кандидата філологічних наук / Чибор Ірина Степанівна. - Спеціальність: 10.02.01 - українська мова. - Чернівці, 2016. - 23 с.
49. Шевельов Ю. Номис - Даль - Адальберг. 3 проблем української пареміології середини 19 сторіччя // Фольклорний збірник Матвія Номиса 1864 - 1984. - Саут-Бавнд-Брук, Н. Дж., 1985. - С. 41-59.

ДЖЕРЕЛА

1. Ф., 1901 - Галицько-руські народні приповідки / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. - Львів, 1901. - Т. I. Вип. 1. (А - Відати).
2. Ф., 1905 - Галицько-руські народні приповідки / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. - Львів, 1905. - Т. I. Вип. 2. (Відати - Діти).
3. Ф., 1907 - Галицько-руські народні приповідки / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. - Львів, 1907. - Т. II. Вип. 1. (Діти - Кпиги).
4. Ф., 1908 - Галицько-руські народні приповідки / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. - Львів, 1908. - Т. II. Вип. 2. (Кравець - Пять).
5. Ф., 1909 - Галицько-руські народні приповідки / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. - Львів, 1909. - Т. III. Вип. 1. (Рабунок - Час).
6. Ф., 1910 - Галицько-руські народні приповідки / зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. - Львів, 1910. - Т. III. Вип. 2. (Рабунок - Ячмінь).

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ¹

- Бабух. – Бабухів, село рогатинського пов.
 Берез. – Березів, село коломийського пов.
 Бібр. – Бібрка, місточко бобрецького пов.
 Будзан. – Будзанів, місточко чортківського пов.
 Вербовець Т. – с. теребовельського пов.
 ВЛ. – (Верх. Лемк.).
 Гнідк. – (Михайло Гнідковський).
 Гол. – (Яків Головацький).
 Грин. – Гринява, село косівського пов.
 Дид. – Дидьова, село турецького пов.
 Дрог. – Дрогобич, місто дрогобицького пов.
 Жидач. – Жидачів, місточко жидачівського пов.
 Зазул. – Зазулинці, село заліщицького пов.
 Збар. – Збараж, місточко збараського пов.
 Ільк. – (Григорій Ількевич).
 Кал. – Калуш, місточко калуського пов.
 Коб. – Кобиловолоки, село теребовельського пов.
 Кол., Колом. – Коломия, місто коломийського пов.
 Кольб. – (Оскар Кольберг).
 Ком. – Комарно, місточко рудецького пов.
 Корч. – Корчин, село стрийського пов.
 Крех. – Крехів, село жовківського пов.
 Кукиз. – Кукизів, село львівського пов.
 Лев. – (Йосиф Левицький).
 Лучак. Луч. – (Др. Володимир Лучаківський).
 Льв. – Львів.
 Мик. над Дн. – Миколаїв над Дністром, місточко жидачівського пов.
 Мшан. – Мшанець, село старосамбірського пов.
 Наг. – Нагуєвичі, село дрогобицького пов.
 Ожид. – Ожидів, село брідського пов.
 Орел. – Орелець, село снятинського пов.
 Петр. – (Стефан Петрушевич).
 Пужн. – Пужники, село бучацького пов.
 Сап. – припускаємо, що йдеться про Сапогів, село борщівського пов.
 Снят. – Снятин, місточко снятинського пов.
 Сор. – Сороки, село львівського пов.
 Ст. Богор. – Старі Богородчани, с. богородчанського пов.
 Тлум. – Тлумачик, село коломийського пов.
 Цен. – Ценів, село коломийського пов.
 Ю. Км., ЮК – (Юрій Кміт).
 Яс. С. – Ясениця Сільна, село дрогобицького пов.

Стаття надійшла до редколегії 18.11.2015
 Прийнята до друку 20.12.2015

¹ Умовні скорочення відтворюємо так, як їх подає І. Франко у передмовях до різночасових (1901 – 1910) видань “Галицько-руських народних приповідок”.